

Tanulmányok

RÉMI GOUNELLE ÍRÁSA ELÉ

Az apokrif evangéliumok szinte elbűvölik mindazokat, akiket vonz a titokzatosság. Mások – az ördög művének tartván – megvetően fordulnak el tőlük. A közelmúltban a világ egy részének figyelme a *Da Vinci kódra* irányult, a *Júdás evangéliuma* pedig a folyóiratok egyik sztártémájává vált.

A keresztények már Jézus halála óta terjeszteni kezdték történetét és tanításait. Az első évszázad végétől aztán ez a korábban szóbeli hagyományozás írásban is megindult. Összejöveleiken az első keresztények egyaránt használták a zsidó Írásokat (az ószövetségi könyveket) és a különféle eredetű keresztény szövegeket. Mielőtt még az egyházatyák valamilyen kánont rögzítettek volna, sok ilyen szöveg volt forgalomban, a legkülönbözőbb – görög, latin, szíriai, kopt, arab stb. – nyelveken. A kánon (e megnevezés a 4. században tűnt fel) kialakulása és alkalmazása fokozatosan zajlott, a feltételezett szerző tekintélyétől és a különféle közösségek szöveghasználatától függően. A 400-as évek táján Augustinus (Ágoston) arra hívta fel a keresztény közösségeket, hogy kövessék a legtöbb egyház gyakorlatát, és egy huszonzét könyvből álló listát adott, amely az Újtestamentum könyveit foglalta magába. Néhány szöveget a tridenti zsinatig még vitattak, majd 1546-ban véglegesen rögzítették a katolikus egyház álláspontját.

Az a szövegegyüttes amelyet az egyház nem tartott meg kanonikusként, mégis forgalomban maradt, az „apokrif” irodalmat alkotja. Kezdetben e megnevezésnek, amely „titkot” jelent, pozitív értelme volt: a továbbított üzenet olyan értéket hordozott, amelyet csak az erre érdemes beavatottak foghattak fel. Egyes szövegek a kanonikus evangéliumokkal azonos korban íródtak. Mások jóval későbbiek. Az apokrif szövegek részleteket mesélnek el Jézus életéről, családjáról, tanítványairól, vagy neki tulajdonított mondásokról számolnak be. Történelmi értékük – akárcsak a kanonikus szövegeké – általában csekély: a helyi hagyományokból kölcsönzött számos, meseszerű mondat tartalmaznak, szerzőikből hiányzott a mi korunkra jellemző, történelmi pontosságra való törekvés. Viszont értékes felvilágosítást nyújtanak az első keresztény közösségek szokásainak és tanainak sokféleségéről.

Az apokrif szövegek rendkívül terjedelmes, gazdag és változatos együttest alkotnak (a francia Pléiade által két kötetbe foglalt kiadásuk 4000 oldalt tesz ki).

Egyes szövegek elvesztek. Mások gyakorta nagyon rossz állapotban maradtak fenn, feltárásuk jelenleg is folyamatban van.

Rémi Gounelle a Marc Bloch Egyetem (Strasbourg II) protestáns teológiai tanszékén a keresztény ókor történetének professzora. Sokat foglalkozott az apokrif szövegekkel, és ebben az írásában választ kaphatunk jónéhány, bennünk felmerülő kérdésre.

(MARIE-NOËLE ÉS JEAN-LUC DUCHÊNE)

RÉMI GOUNELLE

AZ APOKRIF EVANGÉLIUMOK

A keresztény Biblia a szövegek hosszú ideig zajló szerkesztésének, válogatásának az eredménye. Bár a kanonizáció folyamata az 5. században már eléggé előrehaladott állapotban volt, igazából csak jóval később fejeződött be: a 16. századnak kellett eljőnnie ahhoz, hogy a katolikusok a Biblia könyveinek engedélyezett leltárával rendelkezzenek, és a 17. századnak, hogy az ortodoxok is lezártnak tekinthessék a bibliai kánont; a protestáns Biblia tartalma pedig ténylegesen csak a 19. században került rögzítésre. E válogatás során egyes szövegeket mellőztek vagy sohasem vettek figyelembe. Ez utóbbi irodalmat nevezik apokrifnak.

Az apokrif szövegek rendkívül számosak, és tartalmilag, irodalmi-formai szempontból, sőt még sorsukat tekintve is nagyon eltérnek egymástól. Jellemzőik egyike, hogy szinte mind rossz állapotban maradtak fenn: gyakran vagy túl sok vagy túl kevés kéziratban maradtak meg. Valamennyi esetben nehéz kérdésekkel szembesítik a történészeket.

A jól fennmaradt szövegek

A századok során egyes szövegek nagyon olvasottak voltak; ezeket a középkori teológusok és prédikátorok használták; számos liturgikus ünnep ezekben találta meg lényegét (például az Anna-ünnep: Mária anyjának ünnepe vagy az apostoloké).

Ez az áthagyományozás volt e szövegek tulajdonképpeni létesélye: mint-hogy szükség volt rájuk, kéziratról kézira másolták őket, és ekként éltek túl az idő viszontagságait. Sikerük azonban egyben balsorsuk forrása is volt: e szövegek másolói nem vonakodtak saját korukra alkalmazni őket, kihagyván azt, amit érdektelennek vagy botrányosnak véltek, ugyanakkor hozzáadván, amiről úgy